

راهکارهای توسعه گردشگری روستایی با استفاده از مدل SWOT: دهستان لواسان کوچک

عبدالرضا رکن الدین افتخاری^{۱*}، داوود مهدوی^۲

۱- دانشیار، گروه جغرافیا و سنجش از دور، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

۲- دانش‌آموخته کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

پذیرش: ۸۴/۳/۲۹

دریافت: ۸۳/۱/۲۵

چکیده

گردشگری و اقتصاد گردشگری در حال حاضر، در حال تبدیل شدن به یکی از ارکان اصلی اقتصاد تجاری جهان است، افزون بر این بسیاری از برنامه‌ریزان و سیاستگذاران توسعه نیز از صنعت گردشگری به عنوان رکن اصلی توسعه پایدار یاد می‌کنند. در این راستا گردشگری روستایی نیز جزئی از صنعت گردشگری به حساب می‌آید که می‌تواند با برنامه‌ریزی اصولی و مناسب و شناسایی مزیتها و محدودیتهای گردشگری روستایی، نقش مؤثری در توسعه این مناطق و در نتیجه توسعه ملی و تنوع بخشی به اقتصاد ملی برعهده داشته باشد، از این‌رو در اینجا سؤال این است که پتانسیلها و محدودیتهای توسعه گردشگری روستایی کدام است؟ و چه راهبردها و راهکارهایی جهت توسعه گردشگری که منجر به توسعه روستایی و توسعه ملی بشود، وجود دارد؟ به این منظور مقاله حاضر با استفاده از روش پیمایش، مطالعات میدانی و تعیین نقاط قوت، ضعف، فرصتها و تهدیدها به شیوه SWOT به ارائه استراتژی و راهبرد در جهت توسعه گردشگری در مناطق روستایی لواسان پرداخته است. تجزیه و تحلیل‌های تجربی در منطقه مطالعه شده نشان می‌دهد که آستانه آسیب‌پذیری نقاط روستایی به علت گردشگری بودن بسیار بالاست و نیازمند بازنگری و ارائه سیاستهای مناسب در جهت رفع محدودیتها و استفاده از مزیت‌های نسبی موجود می‌باشد.

کلید واژه‌ها: گردشگری روستایی، توسعه روستایی، راهکار، مدل SWOT.

۱- مقدمه

در شرایطی که قرن بیستم به پایان رسیده است، هنوز توسعه روستایی با مسائل و چالشهای متعددی مواجه است؛ زیرا که راهبردهای گذشته در زمینه توسعه روستایی موفقیت آمیز نبوده و نتوانسته است مسائلی همچون فقر، اشتغال، بهداشت، امنیت غذایی و پایداری محیط زیست را تأمین کند، این مسأله باعث شده است که در سالهای اخیر بار دیگر توسعه روستایی مورد توجه قرار گرفته و نظریه پردازان، برنامه ریزان و مجریان حکومتی در صدد برآیند تا با ارائه راهکارها و استراتژیهای جدید، از معضلات و مسائلی که این نواحی گریبانگیر آن می باشند، بکاهند. یکی از این راهبردهایی که اخیراً در اغلب کشورهای جهان مورد توجه قرار گرفته و حتی در برخی از این کشورها به اجرا درآمده است و نتایج مثبتی هم به همراه داشته، توسعه و گسترش گردشگری در نواحی روستایی که دارای پتانسیلهای لازم برای گسترش گردشگری است، می باشد.

این سیاستگذاران و برنامه ریزان برای گردشگری به چشم "صنعتی که ثبات اقتصادی و جمعیتی" را برای جوامع روستایی به دنبال دارد، می نگرند و بسیاری نیز می پندارند که توسعه گردشگری راه حل بسیاری از مشکلاتی است که مناطق روستایی گرفتار آنها می باشند. پس گردشگری را عنصر لازم برای حرکت به سوی اصلاح مناطق روستایی می دانند [۱، ص ۱۰۹]. به هر حال آنچه مسلم بوده، این است که از نظر موافقان و مخالفان توسعه، گردشگری روستایی به طور فزاینده ای به صورت یک نوشدارو، افزایش دهنده توان اقتصادی، بالابرنده قابلیت زیست در نواحی دور افتاده، محرک تجدید حیات سکونتگاهها و نیز بهبود دهنده شرایط زندگی جوامع روستایی به حساب می آید [۲، ص ۱]. این موضوع در بسیاری از کشورها با سیاستهای کشاورزی در ارتباط است و غالباً وسیله ای در جهت حمایت از محیط زیست و فرهنگ روستایی می باشد، بنابراین می تواند نقش اساسی در توسعه و حفظ روستا داشته باشد [۳، ص ۸].

با این وجود، اگر گردشگری روستایی به نحوی مناسب برنامه ریزی و مدیریت شود، می تواند خالق یا محرک یک فرایند توسعه یافته برای حصول به پایداری توسعه در نواحی روستایی و نیز پایداری جوامع محلی در کلیه زیرشاخه های اقتصادی، اجتماعی فرهنگی و همچنین خود صنعت گردشگری باشد [۳، ص ۵۳]. علی رغم این موضوع، گردشگری روستایی فعالیتی بسیار پیچیده ای است که با بخشهای دیگر جامعه و اقتصاد وجوه مشترکی دارد؛ در نتیجه دارای آثار آن و پیامدهای مختلفی می باشد که می باید در فرایند برنامه ریزی تمامی جوانب آن مورد ملاحظه قرار بگیرد تا از عوامل منفی جلوگیری شود و تأثیرات مثبت عوامل

اقتصادی، اجتماعی و محیطی مرتبط با آن افزایش پیدا کند [۴، ص ۸]. این درحالی است که اگرچه بیشتر از یک قرن، گردشگری در بسیاری از مناطق روستایی وجود داشته و در بسیاری از مناطق منبع اصلی درآمد و اشتغالزایی بوده است، اما همواره خلاً وجود استراتژیها و برنامه‌ریزی‌های کارآمد در سیاستهای توسعه روستا برای فراهم‌آوری و یکپارچه‌سازی کارکردهای گردشگری با توسعه روستایی احساس شده است [۱، ص ۱۰۹]. اکنون تجربه نشان داده است که هر کجا گردشگری به‌طور اتفاقی و بدون وجود برنامه‌ریزی و استراتژی مشخص توسعه یابد، مشکلات زیست محیطی و اجتماعی متعددی ظهور پیدا کرده و در درازمدت مشکلات گردشگری بیشتر از فوائد آن می‌شود [۵، ص ۷۳].

با توجه به مطالب فوق، به‌منظور بهبود عملکرد توسعه در مناطق روستایی بویژه منطقه مطالعه شده که به لحاظ ساختاری، اکولوژیکی و فضایی از دیرباز برای گذران اوقات فراغت کلان شهر تهران قرار داشته است، لزوم بهره‌گیری از راهبردها و راهکارهای مناسب توسعه گردشگری روستایی با توجه به شرایط و ویژگیهای زیست محیطی و جاذبه‌ها و فراورده‌های اکولوژیکی (طبیعی و انسانی) هر منطقه، به‌طور فزاینده‌ای احساس می‌شود.

در این مقاله با در نظر گرفتن موارد فوق و درک این مطلب که شناخت پتانسیلها و محدودیتهای توریستی منطقه روستایی لواسان می‌تواند تأثیر سازنده‌ای بر برنامه‌ریزی مناسب گردشگری در این منطقه روستایی و رفع مشکلات و مسائل آنها داشته باشد، سعی شده ضمن پاسخگویی به این سؤال که پتانسیلها و محدودیتهای توسعه گردشگری روستایی کدام است؟ و چه راهبردها و راهکارهایی جهت توسعه گردشگری که منجر به توسعه روستایی و توسعه ملی بشود، وجود دارد؟ به بررسی و تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصتها و تهدیدها از دیدگاه مشارکت‌کنندگان و افراد ذینفع در جهت توسعه گردشگری روستایی پرداخته و در نهایت با توجه به این نظرات و دیدگاهها راهبردها و راهکارهای مناسب به روش SWOT به‌منظور بهره‌گیری بهینه و هدفمند از نقاط قوت و فرصتها و تقویت یا از بین بردن نقاط ضعف و تهدیدها در جهت دستیابی به توسعه گردشگری و توسعه روستایی ارائه شود.

۲- مبانی نظری

توجه به موضوع گردشگری روستایی، از دهه‌های ۱۹۵۰م. به بعد گسترش یافت و در دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰م. بیشتر در زمینه اقتصاد گردشگری روستایی برای کشاورزان و جوامع محلی مورد توجه قرار گرفت [۶، ص ۱۲۶]. و تا به حال برنامه‌ریزان و صاحب‌نظران در

کشورهای مختلف با ارائه راهبردها و راهکارهای گوناگون، فعالیتها و اقدامات گسترده‌ای در فراهم کردن زمینه جذب توریست، توسعه و گسترش فعالیتهای توریستی انجام داده‌اند. به‌هرحال اگر خواسته شود تا مفهوم روشنی از گردشگری و فعالیتهای مرتبط با آن به‌دست آید، در ابتدا باید مفاهیم مهم این صنعت و انواع آن بازشناسی شود، ازاین رو در زیر به تعریف بعضی از اصطلاحات پرداخته می‌شود.

به‌طور کلی گردشگری روستایی از دو جنبه دارای اهمیت است، یکی به‌عنوان فعالیت گسترده جهانی و دیگری نقش آن بر توسعه سیاستهای منطقه‌ای و محلی؛ از همین رو، منطقی است که پذیرفته شود تا تعریف قابل قبول و عام از گردشگری روستایی وجود ندارد [۷، ص ۲۲۶]. علاوه بر این باید پذیرفت که ویژگیهای متمایزی از قبیل فعالیتهای موقعیتهای ویژه، گردشگری روستایی را از سایر بخشها یا اشکال جهانگردی جدا می‌سازد، اما این نکته جالب است که تعریف یا ویژگیهایی از گردشگری روستایی که مورد قبول همگان باشد، وجود ندارد [۸، ص ۱۰]. درحالی که، در نگاه اول، تلاش برای تعریف گردشگری روستایی به نظر کار آسانی می‌آید، همان‌طور که لین^۱ می‌گوید: به‌گردشگری‌ای که در حومه شهر اتفاق می‌افتد، گردشگری روستایی می‌گویند، اما چنین تعریف ساده‌ای نیز دارای ابهامات زیادی است. برای مثال، تعاریف گردشگری خود می‌تواند متفاوت باشد و بویژه در چارچوب حومه شهر^۲ تفاوت میان فعالیتهایی که اشکالی از گردشگری، گذران اوقات فراغت یا ورزش و تفریح به حساب می‌آید، گاه می‌تواند تیره و محو شود. در عین حال تعریف حومه شهر به همان اندازه کار مشکلی است. بنابراین از لحاظ مفهومی به نظر ساده می‌آید که گردشگری روستایی را به‌عنوان گردشگری که مناطق پیرامون شهرها را در بر دارد، تعریف کرد ولی این تعریف نمی‌تواند شامل مجموعه‌ای از فعالیتهای و اشکال متنوع مدیریتی و نهادهای توسعه یافته در کشورهای مختلف که در ارتباط با صنعت گردشگری فعالیت می‌کنند شود. از دیدگاه مفهوم وسیعتر، می‌توان گردشگری روستایی را در برگیرنده دامنه‌ای از فعالیتهای، خدمات مربوط به تفریح و آرامش گردشگران دانست که به وسیله کشاورزان و مردم روستایی برای جذب گردشگران به مناطق خود به منظور کسب درآمد صورت می‌گیرد. اگر این برداشت وسیعتر را پذیرفته شود، در کل گردشگری روستایی، گردشگری زراعی و کشاورزی را در بر می‌گیرد و به تبع آن ارائه خدماتی نظیر اسکان، پذیرایی، امکانات و وسایل سرگرمی و تفرج، برپایی جشنها و مراسم محلی، تولید و فروش صنایع دستی و محصولات کشاورزی و غیره به گردشگران را شامل می‌شود [۳، ص ۵۴].

1. lane, 1994

2. countryside

در اروپا نیز گردشگری روستایی معمولاً برای توصیف گردشگری کشاورزی (گردشگری مبتنی بر مزرعه) به کار برده می‌شود، اما در صورت لزوم همه فعالیت‌های گردشگری در نواحی روستایی را در بر می‌گیرد و توصیف می‌کند [۹، ص ۱۰]. در این صورت، با توجه به تعاریف ذکر شده از گردشگری و گردشگری روستایی می‌توان گردشگری روستایی را نیز اینگونه تعریف کرد:

«گردشگری روستایی می‌تواند به کلیه فعالیت‌ها و خدماتی گفته شود که به وسیله کشاورزان، مردم و دولت‌ها برای تفریح، استراحت و جذب گردشگران و نیز فعالیت‌هایی که به وسیله گردشگران در نواحی روستایی صورت می‌گیرد گفته شود، همچنین می‌تواند شامل گردشگری کشاورزی، گردشگری مزرعه، گردشگری طبیعی و گردشگری فرهنگی بشود». همان‌گونه که ذکر شد بنا بر تعاریف فوق، گردشگری روستایی تنها شامل گردشگری کشاورزی نمی‌شود، بلکه همه فعالیت‌هایی را که گردشگران در مناطق روستایی انجام می‌دهند، در بر می‌گیرد. از این رو می‌توان گفت که گردشگران روستایی با انگیزه‌های متفاوتی از قبیل بی‌نظیر بودن اکولوژیکی، دستیابی به فرصت‌های ماجراجویی ویژه دیدن جذابیت‌های فرهنگی یا کیفیت فضا و محیط نواحی روستایی بازدید می‌کنند [۱۰، ص ۱]. در بسیاری از فعالیت‌ها شرکت می‌کنند و به همین جهت انواع خاصی از گردشگری در نواحی روستایی دیده می‌شود که به شخص مسافر، ویژگی‌های مقصد و انگیزه از مسافرت بستگی دارد. بنابراین می‌توان با توجه به اهداف و انگیزه گردشگران از مسافرت، گردشگری روستایی را به پنج دسته تقسیم کرد که در جدول ۱ نشان داده شده است.

جدول ۱ انواع گردشگری روستایی [۱۱، ص ۷۴].

گردشگری طبیعی ^۱	به طور عمده در تعامل با جاذبه‌های اکولوژیکی قرار دارد.
گردشگری فرهنگی ^۲	مرتبط با فرهنگ، تاریخ، میراث فرهنگی و باستانی مردم روستایی است.
گردشگری بومی ^۳	نوعی از گردشگری است که علاوه بر تعامل با جاذبه‌های طبیعی (همانند رودخانه، کوهستانها و...) با زندگی و هنجارهای اجتماعی مردم که خود نیز در تعامل با جاذبه‌های طبیعی فوق می‌باشند، در ارتباط می‌باشد.
گردشگری دهکده‌ای ^۴	در این نوع گردشگری، گردشگران در خانوارهای دهکده زندگی کرده و در فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی روستا مشارکت می‌کنند.
گردشگری کشاورزی ^۵	در این نوع گردشگری، گردشگران بدون ایجاد پیامدهای منفی روی اکوسیستم مناطق میزبان یا فعالیت‌های سنتی کشاورزی در تعامل می‌باشند و یا در آن مشارکت می‌کنند.

1. natural tourism
2. cultural tourism
3. eco tourism
4. village tourism
5. agro tourism

همچنین بنا بر نظر جنی‌هالند و همکاران گردشگری روستایی می‌تواند مفهوم گردشگری مزرعه و یا گردشگری کشاورزی را بگیرد، اما هر دوی آنها اجزای بزرگی از گردشگری در مناطق روستایی به حساب می‌آیند [۱۲، ص ۱۲].

با توجه به آنچه عنوان شد، می‌توان گفت که گردشگری روستایی رهیافت (مقوله) جدیدی در متون توسعه روستایی است که همچون توسعه دارای ابعاد و آثار گوناگونی است. بنابراین توسعه و رشد گردشگری روستایی غالباً با سهمی که در اصلاح اجتماعی و اقتصادی مناطق روستایی دارد، متناسب است [۱، ص ۳۶]. از این رو دیدگاهها و نظریه‌های مختلفی در مورد توسعه گردشگری در مناطق روستایی و نحوه ارتباط آن با توسعه روستایی می‌توان بیان کرد؛ چنان‌که بسیاری توسعه گردشگری را تنها راه رشد و توسعه مناطق روستایی می‌دانند و تأکید می‌کنند که تغییر جهت فعلی به‌سوی «رشد به رهبری گردشگری» می‌باشد. از این رو، گردشگری عنصر اساسی حرکت به سوی احیا و بازسازی مناطق روستایی است [۱۵، ص ۲] و بعضی آن را به‌عنوان یک بخش از بازار گردشگری می‌شناسند و معتقدند می‌توان آن را با اشکال دیگر گردشگری مانند: آفتاب^۱، دریا^۲، سواحل ماسه‌ای^۳ مقایسه کرد، برخی نیز معتقدند که می‌توان گردشگری روستایی را به‌عنوان فلسفه‌ای برای توسعه روستایی به حساب آورد [۶، ص ۱۲۷] که از این جنبه می‌توان سه دیدگاه مهم مطرح کرد:

۱- گردشگری روستایی به‌عنوان راهبردی برای توسعه روستایی: رهیافتهایی که گردشگری را به‌عنوان یک راهبرد برای نواحی روستایی به‌کار می‌گیرند، در متون مختلف به چشم می‌خورند. این رهیافتهای با توجه به روند روز افزون تخریب روستاها و افول کشاورزی سعی در ارائه راهبردهای جدیدی برای احیای نواحی روستایی از طریق ایجاد فعالیتهای مکمل و یا متحول کردن این نواحی با توجه به منابع طبیعی و انسانی آنها دارند و تنها راه احیا مجدد این روستاها را ارائه برنامه‌ها و استراتژیهای جزئی می‌دانند که بتوانند هم از منابع انسانی و طبیعی آنها بهره ببرند و هم بتوانند باعث ایجاد درآمد و افزایش رفاه زندگی ساکنان نواحی روستایی بشوند [۱۲، ص ۷]. از این رو آنها معتقدند که از طریق گسترش و بسط گردشگری به‌عنوان جایگزینی برای فعالیتهای کشاورزی در این نواحی می‌توان به این مهم دست یافت. به همین منظور این استراتژیها معمولاً دو رویکرد زیر را دنبال می‌کنند:

1. sun
2. sea
3. sand

۱- گردشگری روستایی به عنوان راهبرد توسعه؛

۲- متحول سازی نواحی روستایی کمتر توسعه یافته.

۲- گردشگری روستایی به عنوان یک سیاست بازساخت سکونتگاههای روستایی: در این راهبرد گردشگری به عنوان یک بخش اصلی برای بازساخت روستایی حتی در نواحی که از گذشته فعالیتهای گردشگری در آنها رونق چندانی نیافته، به کار گرفته می شود. طرفداران این نظریه معتقدند که قادرند از اتکای بیش از حد تولید کنندگان روستایی به کشاورزی بکاهند و آنها را در فرصتهای اقتصادی جدیدی (که با بازاریابی جهانیتر شده رقابت کند) به کار گیرند؛ به عنوان مثال، در اروپای شرقی بیشتر بر گردشگری به عنوان ابزاری برای بازسازی مجدد روستاها پس از افول کشاورزی تأکید می شود؛ در حالی که در آفریقا تأکید بیشتر بر گوناگون سازی نواحی روستایی کم توسعه یافته تر است [۱۲، ص ۸]. از این رو در این راهبرد معمولاً سه رویکرد زیر دنبال می شود:

۱- گردشگری روستایی به عنوان سیاست بازساخت؛

۲- بازسازی در برابر افول کشاورزی؛

۳- توسعه، بهبود فراورده ها و محصولات گردشگری.

۳- گردشگری روستایی ابزاری برای توسعه پایدار و حفاظت از منابع طبیعی: سیاست گردشگری پایدار در دنیای امروزی، رهیافت جامعی است که خواهان رشد بلند مدت صنعت گردشگری بدون آثار مخرب بر زیست بومهای طبیعی است. همچنین براین نکته تأکید دارد که در قالب توسعه گردشگری، بشر قادر خواهد بود که جوانب خاصی از محیط در جهت مثبت یا منفی تعدیل یا دستکاری شود [۳، ص ۵۵]. به همین خاطر در طول چند سال گذشته، مفهوم گردشگری پایدار تا حدی پیشرفت کرده و جا افتاده است تا بتواند پاسخگوی تهدیدات گردشگری نابسامان باشد، گردشگری پایدار، گردشگری را در قالب مرزها بررسی کرده و رابطه مثلث وار میان جامعه میزبان و سرزمین آن را از یک جهت و جامعه میهمان، یعنی گردشگران را از سویی و با صنعت گردشگری برقرار ساخته است. در گذشته صنعت گردشگری در این رابطه مثلث وار حرف اول را می زد. در حال حاضر گردشگری روستایی قصد دارد تا فشار و بحران موجود بین سه ضلع مثلث را تعدیل کرده و در طولانی مدت موازنه ای را برقرار سازد. همچنین این بخش از گردشگری قصد دارد آسیبهای فرهنگی و محیطی را نیز به حداقل رسانده، رضایت بازدید کنندگان را فراهم ساخته و در دراز مدت مقدمات رشد اقتصادی ناحیه را فراهم آورد و راهی برای به دست آوردن تعادل و موازنه بین رشد نهایی گردشگری و نیازهای حفاظت و نگهداری منابع طبیعی باشد [۶، ص ۱۳]. به همین منظور این استراتژیها معمولاً دو رویکرد زیر را دنبال می کنند:

۱- گردشگری روستایی ابزاری برای توسعه پایدار؛

۲- پراکنش و توزیع به منظور محافظت از سرمایه‌ها و منابع توریستی.

با توجه به دیدگاهها و نظریه‌های مختلف به گردشگری، توسعه روستایی، اهداف و آثار یاد شده برای آنها، می‌توان گفت که گردشگری روستایی از یک طرف با فراهم آوردن فرصت‌های جدید برای بسیاری از روستاها به عنوان وسیله‌ای است که به جوامع روستایی حیات دوباره می‌دهد، موجب توسعه این نواحی می‌شود و این سکونتگاهها را پا برجا نگه می‌دارد. از طرف دیگر توسعه بدون برنامه‌ریزی شده آن سبب آسیب‌های اجتماعی و زیست محیطی در سکونتگاههای روستایی شده است. بنابراین باید با توجه به ویژگیهای محیطی و شرایط هر مکان، نوعی خاص یا ترکیبی از این رویکردها و استراتژیها را برای توسعه گردشگری در مناطق روستایی بهره جست.

۳- روش تحقیق

جهت دستیابی به اهداف تحقیق، در این مقاله ابتدا از روش ترکیبی (روشهای پیمایش و روش توصیفی و تحلیلی) استفاده شده است که در این مرحله با توجه به اطلاعات ثانوی موجود به بررسی جاذبه‌ها، امکانات و خدمات توریستی و وضعیت گردشگری و آثار آن در توسعه جامعه مطالعه شده پرداخته شده و سپس در مراحل بعدی تحقیق، جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات و ارائه استراتژی و راهبرد توسعه گردشگری روستایی از روش تحلیلی SWOT استفاده شده است (شکل ۱) که در ابتدا با توجه به بررسیهای صورت گرفته روی محیط داخلی و محیط خارجی ناحیه، فهرستی از نقاط قوت، ضعف، فرصتها و تهدیدها مورد شناسایی قرار گرفت و سپس به وسیله نظر خواهی از مردم، گردشگران و مسؤولان امر و وزن دهی به هر کدام از این مسائل و سپس محاسبه و تحلیل آنها، اولویتها مشخص گردید و در نهایت جهت برطرف کردن یا تقلیل نقاط ضعف و تهدیدها و تقویت و بهبود نقاط قوت فرصت‌های موجود در ارتباط با گسترش گردشگری در نواحی روستایی مطالعه شده، استراتژیهای مناسبی ارائه شده است.

لازم به ذکر است جامعه آماری مطالعه شده در این تحقیق را سه گروه تشکیل می‌دهد که با استفاده از روش نمونه‌گیری کوکران برای سرپرست خانوارها (مردم) تعداد ۱۷۰ نفر و برای گردشگران تعداد ۱۴۰ نفر و برای مسؤولان تعداد ۲۵ نفر به عنوان نمونه انتخاب شده است.

جدول ۲ ماتریس SWOT و نحوه تعیین استراتژیها

نقاط ضعف W	نقاط قوت S	ماتریس SWOT
استراتژیهای WO	استراتژیهای SO	فرصتها O
استراتژیهای WT	استراتژیهای ST	تهدیدها T

تعیین استراتژیهای کوتاه مدت و بلند مدت توسعه

۴- کلیاتی در مورد محدوده مطالعه شده

دهستان لواسان کوچک جزء شهر لواسان و یکی از ۳ دهستان شهرستان شمیرانات است. این دهستان دارای موقعیت جغرافیایی $35^{\circ} 52'$ عرض جغرافیایی و $51^{\circ} 47'$ طول جغرافیایی می باشد که در شمال تهران در دامنه سلسله جبال کوههای البرز واقع شده است. این دهستان بنا بر سرشماری سال ۱۳۷۵ دارای ۱۴ روستا با جمعیتی برابر با ۲۸۶۰ نفر می باشد که در فصول مختلف جمعیت این روستاها به چند برابر می رسد. این دهستان به همراه شهر لواسان یکی از گردشگاههای اطراف تهران و سایر شهرهای استان تهران می باشد که با وجود سد لتیان و هوای سالم و جاذبه های طبیعی و کوهستانی زیبا دارای قدرت جذب توریست در فصول مختلف سال می باشد. در تعطیلات و بخصوص در فصل تابستان، میزبان جمعیت قابل ملاحظه ای است که عمدتاً از شهر تهران به این منطقه می آیند. این دهستان دارای پتانسیلهای بالقوه ای از نظر اکولوژیکی (طبیعی و انسانی) برای جذب توریست می باشد که می توان به عنوان نمونه به سواحل رودخانه ها و سد لتیان، آبشار انباج، چشمه قلم طلاهر، آب رودبار عین الحیات، غار خمیره یا زندان خانه لار، قلعه دختر ضحاک، قصر ضحاک در تپه شورکاب، تپه کله قندی، قصر تاج الدین و مسجد امام حسن عسگری و... اشاره کرد. در دهستان لواسان کوچک، بخش تسهیلات و خدمات گردشگری به نسبت جاذبه ها و نیز به نسبت گسترش گردشگری در منطقه از رشد زیادی برخوردار نبوده است.

۵- تجزیه و تحلیل

به‌منظور ارائه راهکارها و سیاستهای توسعه نواحی روستایی از طریق گسترش گردشگری، شناخت عوامل چهارگانه (SWOT) در جهت رفع ضعفها، تهدیدها و بهبود قوتها و فرصتها امری اجتناب‌ناپذیر تلقی می‌شود. بر این مبنا، راهکار توسعه این نواحی با فهرست نمودن مهمترین نقاط قوت و فرصتها به‌منظور ۱- طرح راهبردهای تهاجمی مبتنی بر بهره‌گیری از برتریهای رقابتی نواحی روستایی، ۲- تبیین مهمترین فرصتهای پیش رو به‌منظور رفع نقاط ضعف درون ناحیه‌ای از طریق ارائه راهبردهای بازنگری. به منظور تخصیص مجدد منابع؛ ۳- طرح مهمترین قوتهای درون ناحیه‌ای به‌منظور رفع تهدیدهای برون ناحیه‌ای، با تأکید بر راهبردهای تنوع بخشی در جهت رفع نیازمندیهای نواحی روستایی و نیز ۴- طرح راهبردهای تدافعی به‌منظور رفع آسیبپذیری ناحیه‌ای به مرحله اجرا گذاشته شد که در این قسمت به ارائه آن پرداخته می‌شود.

۵- ۱- عوامل داخلی مؤثر بر گردشگری در ناحیه مطالعه شده

هدف این مرحله سنجش محیط داخلی ناحیه مطالعه شده جهت شناسایی نقاط ضعف و قوت است؛ یعنی جنبه‌هایی که در راه دستیابی به اهداف برنامه‌ریزی و اجرای تکلیفهای آن زمینه‌های مساعد یا باز دارنده دارد مدنظر می‌باشد. از این رو در این قسمت سه مقوله راهبردهای موجود، عملکردها و منابع، مورد توجه و بررسی قرار گرفته و تحت عنوان نقاط قوت و نقاط ضعف و در چارچوب ابعاد توسعه روستایی (اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی، اکولوژیکی و نهادی) به شرح جدول ۳ تقسیمبندی شد.

۵- ۲- عوامل خارجی مؤثر بر گردشگری ناحیه مطالعه شده

هدف این مرحله کندوکاو آثار محیط خارجی در ناحیه مطالعه شده جهت شناسایی فرصتها و تهدیدهایی است که ناحیه در ارتباط با گسترش گردشگری با آن مواجه است. بنابراین بر اساس مطالعات انجام شده و بررسی وضعیت محیط پیرامون ناحیه مطالعه شده، مجموعه فرصتها و تهدیدهای موجود و مؤثر بر این ناحیه از لحاظ گردشگری در غالب ابعاد توسعه روستایی (اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی، اکولوژیکی و نهادی) مورد توجه و بررسی قرار گرفت که در جدول ۴ آمده است.

جدول ۳ ماتریس عوامل داخلی مؤثر بر گردشگری ناحیه مطالعه شده

نقاط قوت ^۱	نقاط ضعف ^۲	
* مستعد بودن و آماده بودن منطقه جهت سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی توریسم در جهت استفاده از منابع طبیعی و انسانی و معرفی آن به‌عنوان قطب مهم گردشگری در اطراف تهران * وجود میوه‌های سرد سیری، محصولات کشاورزی و بازار مناسب برای فروش این محصولات کشاورزی به گردشگران	* عدم تمایل مردم منطقه جهت سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری به‌دلیل مختلف از جمله افزایش سوداگری زمین و خرید و فروش اراضی، عدم آشنایی به صنعت توریسم و... * عدم وجود برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاریهای دولتی در این ناحیه	اقتصادی
* وجود وضعیت بالای آگاهی و سواد در بین مردم روستا و حس همکاری و مشارکت در بین روستاییان این منطقه * وجود آداب و رسوم، فرهنگ محلی و سنتی و نیز مکانهای تاریخی و دیدنی که بعضاً از گذشته به‌جای مانده‌اند.	* نامناسب بودن و عدم کفایت تسهیلات بهداشتی و خدماتی. * نامناسب بودن و نا کافی بودن تسهیلات و تجهیزات اقامتی و رفاهی * عدم وجود نیروهای متخصص و آموزش دیده در این نواحی * توزیع نامناسب گردشگران در فصول مختلف سال (تراکم کم در زمستان) * تعارض و تفاوت میان فرهنگ گردشگران و مردم روستا * گرایش غالب مردم به استفاده اختصاصی از فضای روستا در غالب ویلا و باغهای خصوصی	اجتماعی، فرهنگی
* وجود چشم اندازهای زیبا و منحصر به فرد به‌همراه فضای سبز و باغات در نواحی روستایی مطالعه شده * مجاورت و نزدیکی به مراکز جمعیتی و مراکز شهری از جمله شهر تهران، لواسان و سایر شهرها و روستاهای اطراف. * وجود ارتفاعات و قله مرتفع جهت انجام ورزشها و تفریحاتی از قبیل اسکی کوهنوردی، راهپیمایی، اسکی و اردو زدن و * دسترسی آسان و مناسب به این نواحی برای گردشگران * وجود سد لتیان، رودخانه‌ها و چشمه‌ها * داشتن محیط آرام و بدون سر و صدا به‌خصوص برای شهرنشینان جهت استراحت و تمدد اعصاب و تفریح * جاذبه‌های ورزشی و تفریحی این نواحی (همانند کوهنوردی، شنا و...)	* نامناسب بودن زیر ساختهای محیطی و کالبدی (همانند جاده‌ها و فاضلاب) * نامناسب بودن تأسیسات و تجهیزات تفریحی و ورزشی	اکولوژیکی
* اعتقاد مسئولان به اشتغالزایی به‌وسیله گسترش توریسم به‌عنوان یکی از مهمترین ساز و کارهای مناسب در جهت توسعه روستاها.	* عدم آشنایی روستاییان و عدم آموزش آنها در نحوه برخورد با گردشگران	نهادی

1. strengths
2. weaknesses

جدول ۴ ماتریس عوامل مؤثر خارجی بر گردشگری ناحیه مطالعه شده

فرصتها ^۱	تهدیدها ^۲	
* افزایش توجه دولت به برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری * افزایش انگیزه بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در این مناطق	* افزایش قیمت زمین و بورس بازی زمین و بالطبع افزایش بار مالی جهت ایجاد تجهیزات و تسهیلات گردشگری و مقرون به صرفه نبودن آنها	اقتصادی
* افزایش انگیزه بیشتر برای مسافرت و تفریح در بین مردم شهری و مردم حومه * وجود قطب بزرگ جمعیتی کشور در نزدیکی این نواحی از جمله تهران و کرج و همچنین وجود شهر لواسان و... سایر مراکز شهری و روستایی اطراف * امکان عدم ارائه خدمات و تسهیلات مطلوب به گردشگران در مناطق تفریحی رقیب (همانند درکه، اوشان و قشم و...) به علت تراکم بالا در مقایسه با این منطقه در آینده	* افزایش امکانات و خدمات در مناطق تفریحی رقیب (همانند درکه، اوشان، قشم، دربند و...) در مقایسه با این منطقه در آینده * افزایش تمایل و انگیزه گردشگران به مسافرت به سایر مناطق تفریحی نزدیک و رقیب (همانند درکه، اوشان و قشم، دربند و...) * تراکم بیش از حد جمعیتی و شلوغ شدن این منطقه در مقایسه با نواحی رقیب در آینده * ازدیاد تخلفات اجتماعی با ورود گردشگران در منطقه نسبت به قبل * از بین رفتن فرهنگ سنتی و محلی (همانند: زبان، آداب و رسوم محلی و نوع پوشاک، معماری و مسکن و...) با افزایش گردشگران	اجتماعی، فرهنگی
-	* از بین رفتن درختان و پوشش گیاهی و آثار تخریبی آن همانند افزایش سیل تخریب زمینهای کشاورزی و مزارع روستایی * آلودگی منابع آب، خاک و اقلیم این منطقه نسبت به نواحی رقیب	اکولوژیکی
* افزایش توجه و حمایت مسئولان کشور از توسعه روستایی با رویکرد اشتغالزایی و کسب درآمد * وجود نهادها و سازمانهای مختلف دولتی و غیر دولتی در تهران و لواسان جهت حمایت و ارائه تسهیلات و خدمات مختلف به روستاها * وجود نیروهای متخصص و باتجربه در مجاورت با این مناطق (در تهران)	* عدم ارائه مجوز و تسهیلات از سوی دولت جهت گسترش و توسعه خدمات، تجهیزات و تأسیسات گردشگری در این نواحی	نهادی

۵-۳- تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصتها و تهدیدها

همان طوری که در جدول ۵ نشان داده شده است، در نواحی روستایی مطالعه شده تعداد ۹ قوت داخلی در برابر ۱۱ نقطه ضعف داخلی و تعداد ۷ فرصت خارجی در برابر ۱۱ تهدید خارجی شناسایی و بررسی شده است. به این ترتیب در مجموع تعداد ۱۶ نقطه قوت و فرصت

1. opportunities
2. threats

به عنوان مزیتها و ۲۰ ضعف و تهدید به عنوان محدودیتها و تنگناهای پیش روی روستاهای این ناحیه جهت گسترش گردشگری قابل شناسایی است. لذا در یک جمع بندی و تحلیل ساده می توان گفت که آستانه آسیب پذیری این نواحی بسیار بالا بوده و نیازمند بازنگری و ارائه سیاستهای مناسب در جهت رفع ضعفها و تهدیدها با استفاده از نقاط قوت و فرصتها می باشد.

جدول ۵ ماتریس SWOT (عوامل اصلی تأثیرگذار بر توریسم روستایی در ناحیه مطالعه شده)

بیرونی	داخلی
فرصتها (O) O۱= افزایش انگیزه بیشتر برای مسافرت و تفریح در... O۲= وجود قطب بزرگ جمعیتی کشور در نزدیکی... O۳= افزایش توجه دولت به برنامه ریزی و سرمایه... O۴= افزایش انگیزه بخش خصوصی به سرمایه... O۵= وجود نیروهای متخصص و باتجربه... O۶= وجود نهادها و سازمانهای دولتی و غیر دولتی O۷= عدم ارائه خدمات و تسهیلات مطلوب...	قوتها (S) S۱= چشم اندازهای زیبا و منحصر به فرد به همراه... S۲= وجود ارتفاعات و قلل مرتفع جهت انجام... S۳= جاذبه های ورزشی و تفریحی این نواحی... S۴= دسترسی آسان و مناسب به این نواحی برای... S۵= نزدیکی به شهر مرکزی (تهران)... S۶= وجود سد لتیان و جاذبه های گوناگون... S۷= وجود آداب و رسوم و فرهنگ محلی... S۸= داشتن محیط آرام و بدون سر و صدا... S۹= وجود بازار مناسب برای فروش...
تهدیدها (T) T۱= افزایش امکانات و خدمات در مناطق تفریحی... T۲= عدم ارائه مجوز و تسهیلات از سوی دولت... T۳= افزایش تمایل و انگیزه گردشگران به مسافرت... T۴= تراکم بیش از حد جمعیتی و شلوغ شدن... T۵= آلودگی منابع آب، خاک و اقلیم این نواحی... T۶= ازدیاد تخلفات اجتماعی با ورود گردشگران... T۷= از بین رفتن درختان و پوشش گیاهی و آثار... T۸= تخریب زمینهای کشاورزی و مزارع روستایی T۹= از بین رفتن فرهنگ سنت و محلی همانند: زبان...	ضعفها (W) W۱= نامناسب بودن تسهیلات و تجهیزات اقامتی... W۲= نامناسب بودن تسهیلات بهداشتی و خدماتی... W۳= عدم تمایل مردم جهت سرمایه گذاری در ... W۴= نامناسب بودن تاسیسات و تجهیزات تفریحی... W۵= عدم وجود نیروهای متخصص و آموزش دیده... W۶= توزیع نامناسب گردشگران در فصول مختلف سال... W۷= نامناسب بودن زیر ساختهای محیطی و... W۸= عدم وجود برنامه ریزی و سرمایه گذاری... W۹= تعارض میان فرهنگ گردشگران و مردم روستا... W۱۰= عدم آشنایی روستاییان و عدم آگاهی آنها... W۱۱= گرایش غالب مردم به استفاده اختصاصی...

اضافه بر این در این قسمت سعی شد تا علاوه بر نکات فوق، به وسیله پرسشنامه مزیتها و محدودیتهای عمده ناحیه جهت اولویتبندی گزینهها از دیدگاه مردم، مسئولان و گردشگران ارزیابی شود تا علاوه بر مشارکتی کردن این روش بتوان نتیجه را به صورت کمی و منطقی و اصولی تری به دست آورد. بنابراین با توجه به نظرات ارائه شده و محاسبات انجام شده، اولویتبندی انجام شد که در جدول ۱ آمده است. این جدول بیانگر مجموع وزنهاى داده شده، میانگین رتبه‌ای و وزن نسبی هریک از نقاط قوت، ضعف، فرصتها و تهدیدها از دیدگاه سه گروه پاسخ دهنده می‌باشد. لازم به ذکر است که در این مطالعه، موضوعات در چهار دسته عوامل اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی، اکولوژیکی و با پنج درجه شدت (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم، خیلی کم) بررسی شده و از این روند و طرز کار درجه‌بندی در سراسر تحقیق استفاده شده است.

حال با توجه به جدول ۶ به بررسی و تحلیل هریک از نقاط ضعف، قوت، فرصت و تهدیدها از نقطه نظر سه گروه مشارکت کننده در این تحقیق پرداخته می‌شود:

۱- مسئولان: تحلیل SWOT نشان می‌دهد که از نظر مسئولان مؤلفه چشم اندازهای زیبا به همراه فضای سبز و باغات با میانگین رتبه‌ای ۲/۲۴ و وزن نسبی ۰/۴۷ به عنوان مهمترین نقطه قوت داخلی و پس از آن مؤلفه وجود سد لتیان و جاذبه‌های گوناگون آن با میانگین رتبه‌ای ۴/۲۳ و وزن نسبی ۰/۴۷ در اهمیت بعدی در توسعه گردشگری روستایی قرار دارد، در مقابل وجود فرهنگ سنتی و محلی با میانگین رتبه‌ای ۲/۶۸ و وزن نسبی ۰/۳ به عنوان کم اهمیت‌ترین نقطه قوت داخلی در توسعه و گسترش گردشگری در این نواحی می‌باشد.

همچنین از نظر مسئولان مؤلفه افزایش انگیزه بیشتر برای مسافرت در بین مردم با میانگین رتبه‌ای ۴/۴۰ و وزن نسبی ۰/۶۳ به عنوان مهمترین فرصت بیرونی قرار دارد، در حالی که مؤلفه عدم ارائه خدمات و تسهیلات مطلوب در نواحی رقیب در مقایسه با این نواحی با میانگین رتبه‌ای ۲/۷۲ و وزن نسبی ۰/۳۹ به عنوان کم اهمیت ترین فرصت بیرونی در جهت توسعه گردشگری می‌باشد. در مورد نقاط ضعف داخلی مسئولان بر این عقیده بودند که مؤلفه گرایش غالب مردم به استفاده از باغات و مزارع به صورت خصوصی با میانگین رتبه‌ای ۴/۱۶ و وزن نسبی ۰/۳۸ به عنوان مهمترین نقطه ضعف داخلی قرار دارد، همچنین مؤلفه عدم وجود نیروی متخصص در این نواحی با میانگین رتبه‌ای ۱/۹۲ و وزن نسبی ۰/۱۷ کمترین اولویت را در میان نقاط ضعف جهت توسعه گردشگری دارد.

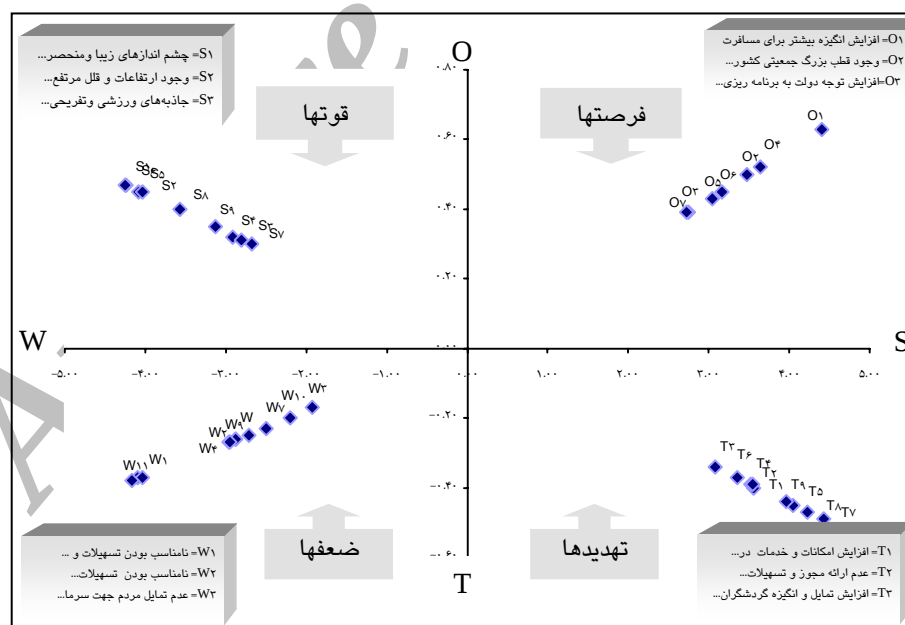
جدول ۶ ماتریس تحلیل SWOT (رتبه‌بندی و اولویت‌بندی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها) (از دید مردم، مسئولان و گردشگران)

گردشگران				مسئولان				مردم				تحلیل SWOT
ردیف	وزن نسبی	میانگین وزنها	مجموع وزنها	ردیف	وزن نسبی	میانگین وزنها	مجموع وزنها	ردیف	وزن نسبی	میانگین وزنها	مجموع وزنها	
۱	۰/۳۷	۴/۲۳	۵۸۰	۱	۰/۳۷	۴/۲۴	۱۰۶	۱	۰/۳۶	۴/۱۳	۶۴۴	قوتها S۱ = چشم اندازهای زیبا و منحصر به فرد به همراه... S۲ = وجود ارتفاعات و تلال مرتفع جهت انجام ... S۳ = جاذبه های ورزشی و تفریحی این نواحی... S۴ = دسترسی آسان و مناسب به این نواحی برای... S۵ = نزدیکی به شهر مرکزی (تهران)... S۶ = وجود سد لتیان و جاذبه های گوناگون... S۷ = وجود آداب و رسوم و فرهنگ محلی... S۸ = داشتن محیط آرام و بدون سر و صدا... S۹ = وجود بازار مناسب برای فروش...
۴	۰/۳۱	۲/۶۷	۵۰۶	۳	۰/۳۵	۴/۰۸	۱۰۲	۳	۰/۳۳	۲/۸۶	۵۶۴	
۵	۰/۳۱	۲/۶۵	۵۰۴	۸	۰/۳۱	۲/۸۱	۸۹	۴	۰/۳۱	۲/۶۹	۵۶۸	
۶	۰/۳۰	۲/۵۷	۴۹۲	۷	۰/۳۲	۲/۹۱	۶۷	۶	۰/۳۰	۲/۵۶	۵۴۹	
۳	۰/۳۵	۴/۰۷	۵۶۱	۴	۰/۳۵	۴/۰۴	۱۰۱	۲	۰/۳۵	۴/۸	۶۲۰	
۲	۰/۳۶	۴/۱۲	۵۶۹	۲	۰/۳۷	۴/۲۳	۱۰۲	۷	۰/۳۹	۲/۴۸	۵۴۷	
۹	۰/۲۷	۲/۴۷	۳۴۱	۹	۰/۳۰	۲/۶۸	۸۹	۸	۰/۳۶	۲/۲۱	۴۸۴	
۷	۰/۳۰	۲/۶۲	۵۰۰	۵	۰/۳۰	۲/۳۷	۸۲	۵	۰/۳۱	۲/۶۶	۵۶۳	
۸	۰/۳۵	۲/۶۹	۲۶۸	۶	۰/۳۵	۲/۱۳	۷۵	۹	۰/۳۹	۲/۶۴	۴۰۶	
۱	۰/۳۸	۴/۱۷	۵۷۵	۲	۰/۳۵	۴/۰۹	۹۴	۱	۰/۳۶	۲/۹۲	۶۰۷	
۳	۰/۳۲	۲/۴۸	۴۸۰	۷	۰/۳۶	۲/۸۸	۷۲	۵	۰/۳۲	۲/۳۵	۵۵۰	
۹	۰/۳۹	۲/۲۱	۴۳۳	۸	۰/۳۵	۲/۷۱	۶۵	۱۱	۰/۳۷	۲/۹۹	۴۶۳	
۶	۰/۳۱	۲/۴۲	۴۷۲	۴	۰/۳۷	۲/۹۶	۶۸	۳	۰/۳۳	۲/۶۱	۵۲۸	
۸	۰/۳۰	۲/۳۳	۴۵۹	۱۱	۰/۳۷	۱/۹۲	۴۸	۹	۰/۳۰	۲/۳۲	۵۱۸	
۵	۰/۳۱	۲/۴۰	۴۶۹	۳	۰/۳۷	۴/۰۴	۹۷	۲	۰/۳۴	۲/۷۰	۵۷۴	
۴	۰/۳۲	۲/۴۹	۴۸۲	۹	۰/۳۳	۲/۵۰	۶۰	۴	۰/۳۲	۲/۵۷	۵۳۹	
۲	۰/۳۳	۲/۵۸	۴۹۴	۶	۰/۳۶	۲/۸۸	۷۲	۶	۰/۳۳	۲/۶۸	۵۷۰	
۱۱	۰/۳۶	۲/۹۱	۴۰۲	۵	۰/۳۷	۲/۹۵	۶۵	۱۰	۰/۳۸	۲/۰۴	۴۶۸	
												ضعفها

ادامه جدول ۶

۱۰	۰/۲۹	۲/۱۹	۴۴۰	۱۰	۰/۲۰	۲/۰۲	۵۵	۸	۰/۳۱	۲/۲۸	۵۲۰	۷۱۰ = عدم آشنایی روستاییان و عدم آموزش آنها
۷	۰/۳۱	۲/۳۱	۴۷۰	۱	۰/۳۸	۴/۱۶	۱۰۴	۷	۰/۲۲	۲/۳۰	۵۲۵	۷۱۱ = گرایش غالب مردم به استفاده اختصاصی از...
فرصتها												
۲	۰/۵۵	۲/۱۸	۵۲۷	۱	۰/۶۳	۴/۴۰	۱۱۰	۲	۰/۵۴	۲/۸۱	۵۹۵	0۱ = افزایش انگیزه بیشتر برای مسافرت و تفریح در...
۱	۰/۵۵	۲/۱۶	۵۳۲	۳	۰/۵۰	۲/۴۸	۸۷	۱	۰/۵۵	۲/۸۶	۵۹۹	0۲ = وجود قلب بزرگ جمعیتی کشور در نزدیکی ...
۶	۰/۴۱	۲/۸۹	۳۹۹	۴	۰/۴۵	۲/۱۶	۷۹	۵	۰/۴۵	۲/۱۷	۴۸۵	0۳ = افزایش توجه دولت به برنامه ریزی و سرمایه ...
۳	۰/۵۲	۲/۶۸	۵۰۸	۲	۰/۵۲	۲/۶۴	۹۱	۴	۰/۵۲	۲/۶۱	۵۵۹	0۴ = افزایش انگیزه بخش خصوصی به سرمایه...
۵	۰/۴۲	۲/۹۲	۴۰۳	۵	۰/۴۳	۲/۰۴	۷۶	۳	۰/۵۴	۲/۷۶	۵۸۶	0۵ = وجود نیروهای متخصص و باتجربه...
۴	۰/۵۱	۲/۵۴	۴۸۹	۶	۰/۳۹	۲/۷۵	۶۸	۷	۰/۳۷	۲/۵۶	۴۰۰	0۶ = وجود نهادها و سازمانهای دولتی و غیر دولتی...
۷	۰/۴۰	۲/۷۸	۳۸۲	۷	۰/۳۹	۲/۷۲	۶۶	۶	۰/۴۳	۲/۰۴	۴۷۱	0۷ = عدم ارائه خدمات و تسهیلات مطلوب...
تهدیدها												
۲	۰/۴۱	۲/۵۷	۴۹۲	۵	۰/۴۰	۲/۵۶	۸۹	۶	۰/۳۶	۲/۳۳	۴۹۸	T۱ = افزایش امکانات و خدمات در مناطق تفریحی...
۳	۰/۴۰	۲/۵۶	۴۹۱	۶	۰/۳۹	۲/۵۲	۸۸	۹	۰/۳۸	۲/۵۶	۴۹۹	T۲ = عدم ارائه مجوز و تسهیلات از سوی دولت...
۱	۰/۴۱	۲/۶۷	۵۰۷	۹	۰/۳۴	۲/۰۸	۷۷	۷	۰/۳۹	۲/۶۲	۴۰۸	T۳ = افزایش تمایل و انگیزه گردشگران به مسافرت...
۵	۰/۳۹	۲/۴۸	۴۸۰	۷	۰/۳۹	۲/۵۴	۸۵	۳	۰/۴۰	۲/۶۰	۵۴۳	T۴ = تراکم بیش از حد جمعیتی و شلوغ شدن...
۴	۰/۴۰	۲/۵۶	۴۹۱	۳	۰/۴۵	۴/۰۵	۸۹	۴	۰/۴۰	۲/۶۱	۵۵۲	T۵ = آلودگی منابع آب، خاک و اقلیم این نواحی...
۶	۰/۳۷	۲/۳۰	۴۵۶	۸	۰/۳۷	۲/۳۰	۷۴	۵	۰/۳۸	۲/۴۱	۵۱۶	T۶ = ازدیاد تخلفات اجتماعی با ورود گردشگران...
۹	۰/۳۰	۲/۷۱	۴۷۴	۱	۰/۴۹	۴/۳۳	۱۰۲	۲	۰/۴۱	۲/۶۹	۵۶۸	T۷ = از بین رفتن درختان و پوشش گیاهی و آثار...
۷	۰/۳۷	۲/۳۳	۴۵۹	۲	۰/۳۷	۴/۲۲	۹۷	۱	۰/۴۲	۲/۸۱	۵۸۶	T۸ = تخریب زمینهای کشاورزی و مزارع روستایی...
۸	۰/۳۴	۲/۰۹	۴۲۶	۴	۰/۴۴	۲/۹۶	۹۵	۸	۰/۳۹	۲/۶۰	۴۰۵	T۹ = از بین رفتن فرهنگ سنت محلی (همانند: زبان...

علاوه بر این، از این دیدگاه از بین رفتن درختان و پوشش گیاهی و آثار تخریبی آن با میانگین رتبه‌ای ۴/۴۳ به عنوان مهمترین تهدید خارجی جهت گسترش و توسعه گردشگری مطرح است. شکل ۱ نقاط قوت، ضعف، فرصتها و تهدیدهای مذکور را از دیدگاه مسئولان نشان می‌دهد، این شکل که بر اساس میانگین رتبه‌ای و وزن نسبی مؤلفه‌ها تنظیم یافته، نشان‌دهنده این است که مؤلفه‌هایی که در ربع اول و ربع دوم محور مختصات (فرصتها و قوتها) قرار گرفته‌اند، اکثریت آنها دارای وزن نسبی بیشتر از ۰/۳ می‌باشد که این بیانگر این مطلب است که مؤلفه‌های انتخابی از وضعیت خوب و پایداری برخوردارند و آنهایی که دارای وزن نسبی بین ۰/۰۰ تا ۰/۳ می‌باشند برای مثال در نقاط قوت وجود آداب و رسوم محلی (Sv) و امکانات و خدمات ورزشی و تفریحی (S۳) وضعیت نامطلوبی دارند و باید بهبود و ارتقا یابند. با توجه به همین شکل مؤلفه‌هایی که در ربع سوم و چهارم محور مختصات (ضعفها و تهدیدها) قرار گرفته‌اند، نشان می‌دهد که اغلب این مؤلفه‌ها از شرایط بسیار نامطلوبی برخوردارند. در این میان مؤلفه‌هایی که وزن بین ۰/۰۰ تا ۰/۳- قرار دارند، دارای وضعیت نامطلوبی می‌باشند و باید ارتقا داده شوند و مؤلفه‌هایی که وزن نسبی بالاتر از ۰/۳- دارند، وضعیت بسیار نامطلوبی دارند که باید جایگزین یا حذف شوند.

شکل ۱ نمودار تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصتها و تهدیدها جهت توسعه توریسم از دیدگاه مسئولان

۲- مردم: همچنین تحلیل SWOT نشان می‌دهد که از دیدگاه مردم، مؤلفه چشم اندازهای زیبا به همراه فضای سبز و باغات با میانگین رتبه‌ای $4/13$ و وزن نسبی $0/45$ به عنوان مهمترین نقطه قوت داخلی و در مقابل وجود بازار مناسب جهت فروش محصولات کشاورزی به گردشگران با میانگین رتبه‌ای $2/64$ و وزن نسبی $0/29$ به عنوان کم اهمیت‌ترین نقطه قوت داخلی در توسعه و گسترش گردشگری در این نواحی می‌باشد. علاوه بر این، از نظر مردم نامناسب بودن تسهیلات و تجهیزات اقامتی و رفاهی در این روستاها با میانگین رتبه‌ای $3/92$ و وزن نسبی $0/34$ به عنوان مهمترین نقطه ضعف داخلی و مؤلفه عدم تمایل مردم به سرمایه‌گذاری در بخشهای مختلف گردشگری با میانگین رتبه‌ای $2/99$ و وزن نسبی $0/27$ پایینترین اولویت را در نقاط ضعف داخلی را داراست.

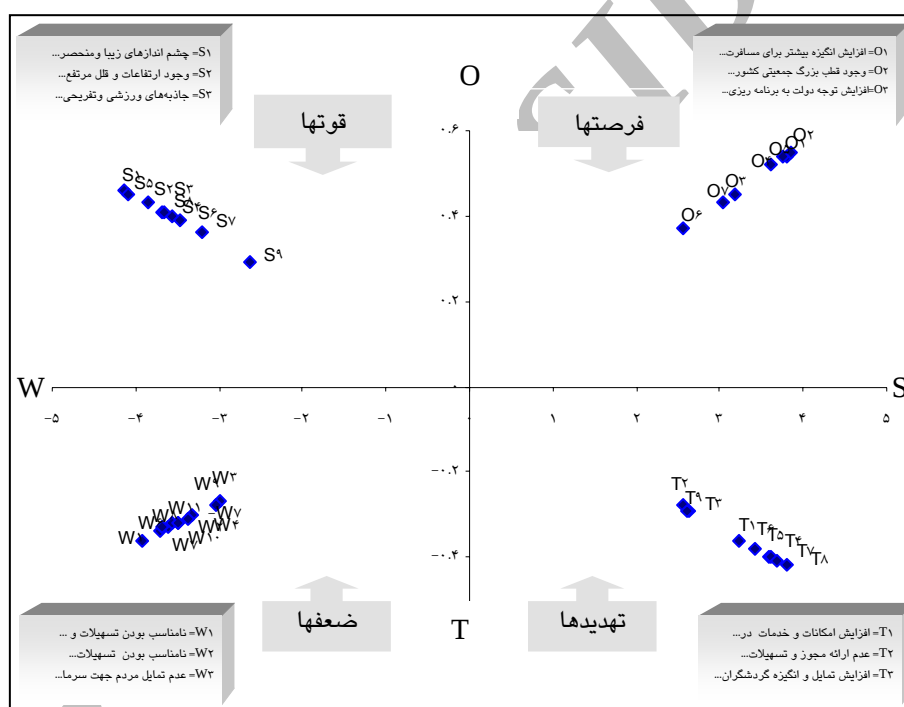
در مورد فرصتهای بیرونی مردم بر این عقیده بودند که مؤلفه وجود قطب بزرگ جمعیتی کشور در نزدیکی با نقاط روستایی این دهستان با میانگین رتبه‌ای $3/86$ و وزن نسبی $0/55$ به عنوان مهمترین فرصت بیرونی قرار دارد؛ درحالی‌که مؤلفه وجود نهادها و سازمانهای دولتی و غیردولتی در تهران با میانگین رتبه‌ای $2/72$ و وزن نسبی $0/39$ به عنوان کم اهمیت‌ترین فرصت بیرونی در جهت توسعه گردشگری می‌باشد.

علاوه بر این مردم معتقد بودند که مؤلفه تخریب زمینهای کشاورزی و مزارع روستایی با میانگین رتبه‌ای $3/81$ ، به عنوان مهمترین تهدید خارجی جهت گسترش و توسعه گردشگری مطرح است.

همان‌طوری که شکل ۲ نشان می‌دهد، مؤلفه‌هایی که در ربع اول و ربع دوم محور مختصات (فرصتها و قوتها) قرار گرفته‌اند، اغلب آنها وزن نسبی بیشتر از $0/3$ دارند. این مطلب نشان می‌دهد که مؤلفه‌ها از وضعیت خوب و پایداری برخوردارند و جهت توسعه گردشگری مناسب می‌باشند و آنهایی که دارای وزن نسبی بین $0/00$ تا $0/3$ هستند. برای مثال در نقاط قوت $S9$ ، یعنی «وجود بازار مناسب جهت فروش محصولات کشاورزی به گردشگران» وضعیت نامساعدتری دارند و باید بهبود یابند. با توجه به همین نمودار مؤلفه‌هایی که در ربع سوم و چهارم محور مختصات (ضعفها و تهدیدها) قرار گرفته‌اند، نشان می‌دهد که اغلب این مؤلفه‌ها از شرایط بسیار نامطلوبی برخوردارند. در این میان، مؤلفه‌هایی که وزن نسبی بالاتر از $0/3$ دارند، وضعیت بسیار نامطلوبی دارند که باید استراتژیهای مناسبی با این موارد مقابله و جایگزین شود.

۳- گردشگران: با توجه به جدول و شکل تحلیل SWOT می‌توان گفت که از دید گردشگران مؤلفه چشم اندازهای زیبا به همراه فضای سبز و باغات با میانگین رتبه‌ای $4/23$ و وزن نسبی $0/47$ به عنوان مهمترین نقطه قوت داخلی و در مقابل مؤلفه وجود آداب و رسوم و

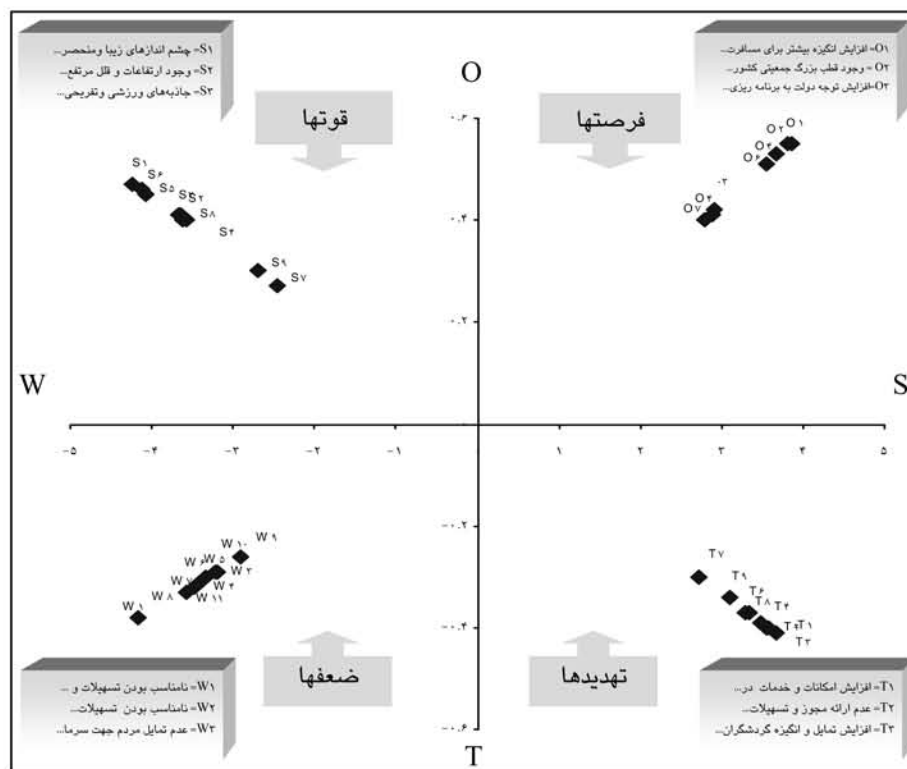
فرهنگ محلی و سنتی با میانگین رتبه‌ای ۲/۴۷ و وزن نسبی ۰/۲۷ به‌عنوان کم اهمیت ترین نقطه قوت داخلی در توسعه گردشگری در این نواحی می‌باشد. علاوه بر این از نظر گردشگران مؤلفه نامناسب بودن تسهیلات و تجهیزات اقامتی و رفاهی در این روستاها با میانگین رتبه‌ای ۴/۱۷ و وزن نسبی ۰/۳۸ به‌عنوان مهمترین نقطه ضعف داخلی و مؤلفه عدم تعارض بین فرهنگ گردشگران با مردم و ساکنان این روستاها با میانگین رتبه‌ای ۲/۹۱ و وزن نسبی ۰/۲۶ پایینترین اولویت را در نقاط ضعف داخلی را داراست.

شکل ۲ نمودار تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصتها و تهدیدها جهت توسعه توریسم (از دیدگاه مردم)

در مورد فرصتهای بیرونی گردشگران عقیده داشتند که مؤلفه افزایش انگیزه بیشتر برای مسافرت و تفریح در بین مردم با میانگین رتبه‌ای ۳/۸۶ و وزن نسبی ۰/۵۵ به‌عنوان مهمترین فرصت بیرونی و مؤلفه عدم ارائه خدمات و تسهیلات مطلوب و مناسب در نواحی رقیب به‌علت تراکم بالا با میانگین رتبه‌ای ۲/۷۸ و وزن نسبی ۰/۴۰ به‌عنوان کم اهمیتترین فرصت بیرونی در جهت توسعه گردشگری می‌باشد. علاوه بر این گردشگران معتقد بودند که

مؤلفه افزایش انگیزه و تمایل گردشگران به مسافرت به سایر نواحی رقیب در آینده با میانگین رتبه‌ای ۳/۶۷ به عنوان مهمترین تهدید خارجی گسترش گردشگری مطرح است. همان‌طوری که شکل ۳ نشان می‌دهد، مؤلفه‌هایی که در ربع اول و ربع دوم محور مختصات (فرصتها و قوتها) قرار گرفته‌اند، اکثریت آنها وزن نسبی بیشتر از ۰/۳ دارند که این نشان می‌دهد که این مؤلفه‌ها از وضعیت پایداری برخوردارند و می‌باید تقویت شوند. با توجه به همین شکل مؤلفه‌هایی که در ربع سوم و چهارم محور مختصات (ضعفها و تهدیدها) قرار گرفته‌اند نشان می‌دهد که اغلب این مؤلفه‌ها وزن نسبی بالا تر از ۰/۳- دارند و از شرایط بسیار نامطلوبی برخوردارند که باید این تهدیدها و ضعفها حذف و یا جایگزین شوند.

شکل ۳ نمودار تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصتها و تهدیدها جهت توسعه توریسم (از دیدگاه گردشگران)

۶- اولویتبندی نهایی

با توجه به نتایج به دست آمده از ماتریس تحلیل SWOT و نتایج ارائه شده در شکل‌های ۱، ۲ و ۳ اقدام به تشکیل جدول ۷ گردید که این جدول بیانگر اولویتبندی و رتبه‌بندی هرکدام از شاخصها از دیدگاهها و نظرات سه گروه مشارکت کننده و همچنین بیانگر دیدگاههای مشترک آنها است.

جدول ۷ اولویتبندی نهایی عوامل مؤثر (نقاط قوت، ضعف، فرصتها و تهدیدها) در توسعه توریسم روستایی از دیدگاه سه گروه مشارکت کننده

اولویتبندی نقاط قوت (S)	اولویتبندی نقاط ضعف (W)	اولویتبندی فرصتها (O)	اولویتبندی تهدیدها (T)
۱ چشم اندازهای زیبا و منحصر به فرد به همراه...	۱ نامناسب بودن تسهیلات و تجهیزات اقامتی ...	۱ افزایش انگیزه بیشتر برای مسافرت و تفریح ...	۱ تخریب زمینهای کشاورزی و مزارع روستایی
۲ نزدیکی به شهر مرکزی (تهران) ...	۲ گرایش غالب مردم به استفاده اختصاصی	۲ وجود قطب بزرگ جمعیتی کشور در نزدیکی	۲ از بین رفتن درختان و پوشش گیاهی و آثار...
۳ وجود سد لتیان و جاذبه‌های گوناگون...	۳ توزیع نامناسب گردشگران در فصول مختلف سال.	۳ افزایش انگیزه بخش خصوصی به سرمایه گذاری ...	۳ آلودگی منابع آب، خاک و اقلیم این نواحی...
۴ وجود ارتفاعات و قلل مرتفع جهت انجام ...	۴ نامناسب بودن تاسیسات و تجهیزات تفریحی .	۴ وجود نیروهای متخصص و باتجربه...	۴ افزایش امکانات و خدمات در مناطق تفریحی
۵ داشتن محیط آرام و بدون سرو صدا ...	۵ عدم وجود برنامه‌ریزی و سرمایه گذاریهای ...	۵ افزایش توجه دولت به برنامه‌ریزی و سرمایه ...	۵ تراکم بیش از حد جمعیتی و شلوغ شدن...
۶ دسترسی آسان و مناسب به این نواحی پرا	۶ نامناسب بودن تسهیلات بهداشتی و خدماتی	۶ وجود نهادهای سازمانهای دولتی و غیردولتی...	۶ از بین رفتن فرهنگ سنت و محلی
۷ جاذبه های ورزشی و تفریحی این نواحی .	۷ نامناسب بودن زیر ساختهای محیطی و...	۷ عدم ارائه خدمات و تسهیلات مطلوب...	۷ ازدیاد تخلفات اجتماعی با ورود گردشگران...
۸ وجود بازار مناسب برای فروش ...	۸ عدم وجود نیروهای متخصص و آموزش دیده...		۸ عدم ارائه مجوز و تسهیلات از سوی دولت ...
۹ وجود آداب و رسوم و فرهنگ محلی...	۹ عدم تمایل مردم جهت سرمایه‌گذاری در...		۹ افزایش تمایل و انگیزه گردشگران به مسافرت.
	۱۰ عدم آشنایی روستاییان و عدم آگاهی آنها .		
	۱۱ تعارض میان فرهنگ گردشگران و مردم روستا...		

لازم به ذکر است که به منظور این اولویت‌بندی برحسب اهمیت نظرات هر کدام از مشارکت کنندگان، ضریب اهمیتی بین صفر تا یک برای آنها لحاظ شده است که در اینجا برای مسئولان ضریب (۰/۵۰) و برای مردم ضریب (۰/۳۰) و برای گردشگران ضریب (۰/۲۰) در نظر گرفته شد. همان‌طوری‌که از این جدول استنباط می‌شود، مؤلفه چشم اندازهای زیبا و منحصر به فرد به همراه باغات و فضای سبز به عنوان مهمترین نقطه قوت داخلی و مؤلفه نامناسب بودن تسهیلات و تجهیزات اقامتی و رفاهی، اولویت اول نقاط ضعف داخلی در توسعه گردشگری در روستاهای مورد مطالعه را داراست. علاوه بر این از بین فرصت‌های بیرونی، مؤلفه افزایش انگیزه بیشتر برای مسافرت و تفریح به عنوان اولویت اول فرصت خارجی برای توسعه گردشگری شناسایی شده و از بین تهدیدهای خارجی نیز مؤلفه تخریب زمینهای کشاورزی و مزارع روستایی به عنوان مهمترین تهدید خارجی می‌باشد.

۷- ارائه راهبردها و راهکارهای توسعه گردشگری روستایی

۷-۱- راهبردهای رقابتی/تهاجمی (SO)

در راهبردهای تهاجمی که تمرکز بر نقاط قوت درونی و فرصت‌های بیرونی استوار است، راهکارهای زیر جهت بهره‌برداری از برتریهای موجود به منظور توسعه گردشگری در روستاهای مطالعه شده ارائه می‌شود:

* تأکید بر توسعه گردشگری طبیعی^۱ و گردشگری بومی^۲ به دلیل وجود مزیت‌های نسبی برای توسعه این نوع گردشگری در روستاهای مطالعه شده.

* بهره‌گیری بهینه و هدفمند از افزایش انگیزه مسافرت در بین طبقه شهرنشین و نیز نزدیکی با مراکز شهری پرجمعیت (تهران، لواسان و...) در جهت بهره‌برداری از جاذبه‌ها و فراورده‌های توریستی روستایی به منظور ایجاد اشتغال و درآمد برای ساکنان روستاهای مطالعه شده.

* شناسایی و بهره‌گیری از جاذبه‌ها، فراورده‌ها و دیگر مزیت‌های نسبی توریستی این نواحی از جمله (سواحل سد لتیان، رودخانه‌ها، چشمه‌ها، و اماکن تاریخی و...) جهت رقابت با سایر مناطق تفریحی رقیب.

1. natural tourism
2. ecotourism

* استفاده از نیروهای متخصص و با تجربه به منظور ایجاد تشکلهای تعاونی مردمی و همچنین ترویج و آموزش گردشگری از طریق نشستها و جلسه‌های مختلف با مردم منطقه مطالعه شده.

* ایجاد هماهنگی بین نهادها و بخشهای مختلف مرتبط، به منظور یکپارچه‌سازی کارکردهای گردشگری روستایی به وسیله برگزاری نشستها و به‌کارگیری تدابیر مدیریتی هماهنگ کننده با حضور سازمانهای دولتی، غیردولتی، مردم و کارآفرینان.

* زمینه‌سازی و بهره‌برداری از حمایتهای بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در صنعت گردشگری در دهستان لواسان کوچک از طریق شفاف‌سازی سیاستهای دولتی و برنامه‌های محلی، نحوه اخذ مالیات و پرداخت یارانه و تسهیلات بانکی و

* تمرکز عمده فعالیت‌های توریستی بر بهره‌برداری از منابع و جاذبه‌های موجود و بدون استفاده توریستی همانند چشم اندازها، ارتفاعات باغات، و فضای سبز و ... به منظور کسب درآمد و ایجاد اشتغال و توسعه روستایی.

۷-۲- راهبردهای تنوع (ST)

در راهبردهای تنوع بخشی که بر نقاط قوت درونی و تهدیدهای بیرونی متمرکز است، راهکارهای زیر به منظور تأمین پاره‌ای از نیازمندیهای نواحی روستایی در جهت رفع تهدیدها ارائه می‌شود:

* تنوع بخشی به امکانات، فعالیتها و خدمات توریستی به منظور جلب رضایت گردشگران و بالطبع افزایش تعداد گردشگران در لواسان کوچک و همچنین به‌کارگیری طبقات مختلف مردم در فعالیت‌های مختلف.

* ظرفیت‌پذیری و تعیین حد مطلوب تراکم جمعیت در مکانهای مختلف توریستی در روستاهای مطالعه شده در جهت کاهش فشار و تراکم بیش از حد به این مکانها و جاذبه‌ها و جلوگیری از بین رفتن و تخریب آنها.

* توسعه و گسترش گردشگری کشاورزی^۱ به منظور بهره‌برداری مناسب از مناظر، مزارع و باغات روستایی در جهت کسب درآمد و نیز جلوگیری از تخریب مزارع و پوشش گیاهی.

1. agritourism

* تنوع بخشی و توسعه برنامه‌های تبلیغاتی برای معرفی جاذبه‌های طبیعی و انسانی، خصوصیات بارز فرهنگی، معماری و آداب و رسوم روستایی این دهستان در شهر لواسان و تهران و شرکت در سایر جشنواره‌ها، نمایشگاه‌ها و سمینارها به‌طور فعالانه.

* توسعه و تجهیز مسیرهای توریستی لواسان کوچک و ایجاد و نصب علایم، قوانین و مقررات در این مکانها و تدوین دفترچه‌های راهنما برای گردشگران و آموزش آنها.

* بهره‌برداری از توان تشکیلاتی، قوانین و مقررات در جهت کاهش مخاطرات و آلودگیهای اکولوژیکی و زیست محیطی در مناطق و مکانهای توریستی.

* تأمین امنیت مکانهای توریستی این دهستان جهت جلوگیری از بروز تخلفات اجتماعی و سایر تخلفات.

۷-۳- راهبردهای بازنگری (WO)

در راهبردهای بازنگری ضمن تأکید بر نقاط ضعف درونی، سعی بر بهره‌گیری از فرصتهای بیرونی در جهت رفع نقاط ضعف فراوری نواحی توریستی روستایی می‌باشد. به‌این منظور راهکارهای زیر ارائه می‌شود.

* ضمن بازنگری به نوع و نحوه برنامه‌ریزی و حمایت دولتی از نواحی توریستی روستایی، بهره‌گیری منطقی از نهادها، قوانین و مقررات حمایتی در جهت توسعه و تجهیز زیر ساختارها، تسهیلات و تجهیزات مختلف توریستی در نواحی روستایی مورد مطالعه صورت گیرد.

* بازنگری به نحوه توزیع امکانات، خدمات و تسهیلات توریستی و اولویت‌دهی تخصیص مجدد این نوع امکانات به نواحی روستایی با قابلیت بالا و متوسط جذب گردشگر همانند دهستان لواسان کوچک.

* بازنگری به قوانین و مقررات ارضی (زمین) روستایی در روستاها و مکانهای توریستی این ناحیه به‌منظور بهره‌برداری از قسمتهای مختلف آن برای عموم (مردم و گردشگران) و همچنین جلوگیری از بورس بازی زمین.

* ضمن بازنگری به نوع و نحوه بهره‌گیری از مشارکتهای مردمی در توسعه، تهیه و اجرای طرحها و تجهیز مناطق روستایی مطالعه شده به‌لحاظ امکانات و خدمات توریستی، لازم است تا از طرف نیروهای متخصص و نهادهای مختلف در جهت احیا و توسعه این مناطق اقدامهای جدی صورت گیرد.

* بازنگری و توسعه نهادها و سازمانهای مرتبط در منطقه مطالعه شده برای آموزش مردم و گردشگران به منظور بهره‌گیری بهینه و هدفمند از منافع و آثار مثبت گردشگری.

۷-۴- راهبردهای تدافعی (WT)

در این راهبرد ضمن تأکید بر رفع آسیب‌پذیری ناحیه مطالعه شده، راهکارهای زیر ارائه می‌شود:

* برگزاری سمینارها و نشستهای «توسعه سرمایه‌گذاری در صنعت گردشگری روستایی» به وسیله شورای شهر لواسان با سایر دستگاهها و مسئولان مرتبط و کارآفرینان، دعوت از سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی و ایجاد تسهیلات و امتیازهای ویژه سرمایه‌گذاری در زمینه احداث هتلها، مجتمعهای اقامتی، تأسیسات تفریحی همچون پارکهای تفریحی و جنگلی، ایجاد زمینهای ورزشی، موزه تاریخ طبیعی و مناظر روستایی و

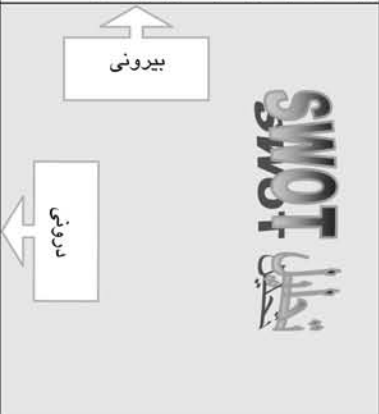
* آموزش و اطلاع رسانی به مردم در نحوه برخورد با گردشگر و گردشگری در روستاهای مطالعه شده، به منظور جلوگیری از تعارض بین گردشگران و مردم، که باید به گردشگران در زمینه فرهنگ و آداب و رسوم، مکانهای خاص و سایر موارد آموزش داده شود.

* تدوین قوانین و مقررات ویژه جهت استفاده بهینه جاذبه‌ها و فراورده‌های گردشگری و جلوگیری از تخریب، آلودگی و از بین رفتن این منابع در این نواحی.

* زمینه سازی و تشویق مردم به مشارکت در جهت توسعه زیرساختارها، تجهیزات و تسهیلات توریستی و کسب درآمد از این طریق و همچنین استفاده از مشارکت بخش خصوصی در زمینه‌هایی که مردم نمی‌توانند مشارکت و یا سرمایه‌گذاری کنند.

* به منظور ترغیب و تشویق مردم برای مسافرت به این روستاها و توسعه گردشگری روستایی در این دهستان باید با استفاده از تحقیقات در زمینه گردشگری و تحقیقات بازاریابی، جنبه‌های مختلف و جاذبه‌های گوناگون این دهستان شناسایی در بازارهای هدف تبلیغ و مورد بهره‌برداری قرار گیرد. در جدول ۸ راهبردها و راهکارهای مذکور به‌طور خلاصه نشان داده شده است.

جدول ۸ ماتریس خلاصه راهبردها و راهکارهای لازم برای توسعه گردشگری در ناحیه مطالعه شده

تهیه‌ها (T) T₁=افزایش امکانات و خدمات در مناطق تفریحی، ... T₂=عدم ارائه مجوز و تسهیلات ازسوی دولت... T₃=افزایش تمایل و انگیزه گردشگران به مسافرت ... T₄=تراکم بیش از حد جمعیتی و شلوغ شدن ... T₅=آلودگی منابع آب، خاک و اقلیم این نواحی ... T₆=ازبیدار تخلفات اجتماعی با ورود گردشگران ... T₇=از بین رفتن درختان و پوشش گیاهی و آثار ... T₈=تخریب زمینهای کشاورزی و مزارع روستایی ... T₉=از بین رفتن فرهنگ سنت محلی (همانند: زبان ... استراتژیهای تنوع (ST)	فرصتها (O) O₁=افزایش انگیزه بیشتر برای مسافرت و تفریح در... O₂=وجود قلب بزرگ جمعیتی کشور در نزدیکی ... O₃=افزایش توجه دولت به برنامه‌ریزی و سرمایه... O₄=افزایش انگیزه بخش خصوصی به سرمایه... O₅=وجود نیروهای متخصص و باتجربه... O₆=وجود نهادها و سازمانهای دولتی و غیردولتی... O₇=عدم ارائه خدمات و تسهیلات مطلوب ...	قوتها (S) S₁=چشم اندازهای زیبا و منحصر به فرد به‌همراه... S₂=وجود ارتفاعات و قلل مرتفع جهت انجام ... S₃=جاذبه‌های ورزشی و تفریحی نواحی... S₄=دسترسی آسان و مناسب به این نواحی برای... S₅=نزدیکی به شهر مرکزی (تهران)..... S₆=وجود سد لتیان و جاذبه‌های گوناگون... S₇=وجود آداب و رسوم و فرهنگ محلی..... S₈=داشتن محیط آرام و بدون سر و صدا..... S₉=وجود بازار مناسب برای فروش...
۱. تنوع بخشی به کاربری ملیف گسترده‌ای از مردم و همچنین به‌منظور به‌کارگیری ملیف گسترده‌ای از مردم و همچنین ۲. جلب رضایت گردشگران ۳. توسعه و گسترش توریسم کشاورزی به‌منظور بهره‌برداری از مناظر، باغات و فضای سبز روستایی در جهت کسب درآمد و ایجاد اشتغال ۴. تنوع بخشی به برنامه‌های تبلیغاتی به‌منظور معرفی جاذبه‌ها و فواید روستایی توریستی این دهستان و جذب گردشگر ۵. ظرفیت‌پذیری و تعیین حد مطلوب تراکم جمعیت در	استراتژیهای رقابتی/تهاجمی (SO) ۱. تأکید بر توسعه توریسم طبیعی و اکوتوریسم ۲. بهره‌گیری بینه و هدفمند از افزایش انگیزه در بین شهروندان در جهت استفاده مؤثر از جاذبه‌های طبیعی و انسانی دهستان لوسان کوچک ۳. شناسایی و توسعه جاذبه‌ها و امکانات برای رقابت با سایر مناطق رقیب ۴. استفاده از نیروهای متخصص به‌منظور ایجاد تشکلهای تعاونی مردمی ۵. ایجاد هماهنگی مابین نهادها و بخشهای مرتبط به‌منظور یکپارچه‌سازی کارهای توریسم و	

ادامه جدول ۸

مراکز و مکانهای تفریحی در روستاهای مطالعه شده ۵ و استراتژیهای تدافعی (WT)	بهره‌گیری اصولی از جاذبه‌ها ۶. تمرکز عمده فعالیت‌های توریستی بر استفاده از جاذبه‌های طبیعی و بدون کاربرد روستایی در جهت ایجاد اشتغال و کسب درآمد ۷ و استراتژیهای بازنگری (WO)	ضعفها (W)
۱. برگ‌گذاری سس‌میتارها و شش‌سستهای «توسعه سرمایه‌گذاری صنعت توریسم روستایی» به وسیله شورای شهر لواسان و سایر نهادها و مسؤولان مرتبط و دعوت از سرمایه‌گذاران مختلف ۲. زمینه‌سازی و تشویق مردم به مشارکت در جهت توسعه و تجهیز روستاها از نظر زیرساخت‌ها، تسهیلات و تجهیزات توریستی با حمایت‌های دولتی ۳. آموزش و اطلاع‌رسانی به مردم در نحوه برخورد با گردشگران و همچنین آموزش به گردشگران درباره فرهنگ، آداب و رسوم و تشریفات و قوانین محلی و سنتی ۴. تدوین قوانین ویژه به منظور استفاده بهینه از جاذبه‌ها فراداده‌ها و خدمات توریستی دهستان برای گردشگران جهت جلوگیری از تخریب و از بین رفتن این جاذبه‌ها ۵ و استراتژیهای بازنگری (WO)	۱. بازنگری به نوع و نحوه برنامه‌ریزی و حمایت‌های دولتی از نوعی توریستی روستایی همانند دهستان لواسان کوچک ۲. بازنگری به نحوه توزیع تسهیلات و خدمات توریستی و سایر خدمات در سطح دهستان ۳. بازنگری به قوانین و مقررات ارضی (زمین) کشاورزی و مسکونی (روستایی به منظور بهره‌برداری از آنها برای عموم و جلوگیری از بورس بازی و کران شدن زمین ۴. بازنگری به نوع و نحوه استفاده از مشارک‌های مردمی در این دهستان به منظور توسعه و تجهیز روستاها و واگذاری کارها به مردم محلی ۵ و استراتژیهای بازنگری (WO)	ضعفها (W) W۱ = نامناسب بودن تسهیلات و تجهیزات اقامتی... W۲ = نامناسب بودن تسهیلات بهداشتی و خدماتی... W۳ = عدم تمایل مردم جهت سرمایه‌گذاری در... W۴ = نامناسب بودن تأسیسات و تجهیزات تفریحی... W۵ = عدم وجود نیروهای متخصص و آموزش دیده... W۶ = توزیع نامناسب گردشگران در فصول مختلف سال... W۷ = نامناسب بودن زیرساخت‌های محیطی و... W۸ = عدم وجود برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاریهای... W۹ = تعارض میان فرهنگ گردشگران و مردم روستا W۱۰ = عدم آشنایی روستاییان و عدم آگاهی آنها... W۱۱ = گرایش غالب مردم به استفاده اختصاصی...

۸- نتیجه‌گیری

با توجه به منابع نظریه تحقیق و مطالعات میدانی به عمل آمده، به منظور ارائه راهبردها و راهکارهای توسعه گردشگری روستایی، به وسیله تکنیک SWOT، ظرفیتهای و محدودیتهای توریستی در منطقه مطالعه شده مشخص و پاسخهای عملی و راهکارهایی جهت توسعه گردشگری ارائه شد. با این توصیف می‌توان نتایج به دست آمده را در دو جنبه کیفی و کمی ارائه کرد:

۱- نتایج جنبه‌های کیفی هر یک از عوامل مؤثر داخلی و خارجی شناسایی شده، بیانگر این مطلب است که:

الف: سطح آسیب‌پذیری اغلب نواحی به لحاظ توسعه گردشگری بسیار بالاست.

ب: برتریها و مزئیتهای مناطق روستایی به طور عمده محدود است.

ج: نیازمندیهای این نواحی به لحاظ توریستی بودن، با توجه به میزان تهدیدها و محدود بودن فرصتها غالباً بسیار بالاست.

د: توزیع و تخصیص مجدد منابع در سطح نواحی مطالعه شده با توجه به محدود بودن فرصتها و بالا بودن نقاط ضعف امری الزامی است.

۲- بررسی نتایج جنبه‌های کمی نقاط قوت، ضعف، فرصتها و تهدیدها (با توجه به جدول ۲ اولویت‌سنجی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر داخلی و خارجی از نظر پاسخ دهندگان) نشان می‌دهد که:

الف: در بین نقاط قوت در منطقه مطالعه شده عوامل محیطی، مانند چشم اندازهای زیبا و منحصر به فرد به همراه باغات و فضای سبز به عنوان مهمترین مزیت این نواحی جهت توسعه گردشگری به حساب می‌آید که به منظور استفاده بهینه از این عوامل بر توسعه گردشگری طبیعی و اکو گردشگری تأکید می‌شود.

ب: همچنین با توجه به نتایج به دست آمده، در بین نقاط ضعف نامناسب بودن تسهیلات و تجهیزات اقامتی و رفاهی خدماتی و حمل و نقل در اولویت بوده که در این زمینه با مشارکت مردم محلی و بخشهای دولتی و خصوصی این موارد به عنوان موانع توسعه گردشگری برطرف شده، بهبود و ارتقا یابند.

ج: علاوه بر این از بین فرصتهای بیرونی، مؤلفه افزایش انگیزه بیشتر برای مسافرت و وجود کلان شهر تهران در مجاورت روستاها قرار گرفته که با توجه به راهکارهای ارائه شده می‌توان حداکثر استفاده از این موارد را در جهت توسعه گردشگری به عمل آورد.

د: از بین تهدیدهای خارجی نیز تخریب زمینهای کشاورزی، مزارع روستایی و از بین بردن

محیط زیست روستاییان به وسیله گردشگران به عنوان مهمترین تهدید خارجی قلمداد می شود که به منظور کاهش این آثار راهکارهای تدافعی ارائه شده است. با توجه به مطالب گفته شده در مجموع می توان گفت که اگر گردشگری روستایی می خواهد به پایداری برسد و نقش مثبتی در زندگی مردم روستا ایفا کند، نیازمند تعیین و توسعه راهکارهای مشخص، مدیریت محیط زیست، توسعه مشارکت محلی، قوانین صریح و محکم، بازاریابی پایدار و برنامه ریزی واقع بینانه است.

۸ - منابع

- [۱] منشی زاده ر.، نصیری ف.؛ گردشگری روستایی؛ ترجمه: ج. شارپلی ریچارد؛ نشرمنشی، ۱۳۸۰.
- [2] Briedenhann J., Wickens E.; Tourism routes as a tool for the economic development of rural areas—vibrant hope or impossible dream? Tourism Management; www.Elsevier.com/Locate/Tourman.P.1, 2004.
- [۳] شریف زاده ا.، مراد نژاد ه.؛ «توسعه پایدار و گردشگری روستایی»؛ ماهنامه اجتماعی اقتصادی جهاد، خرداد و تیر ۱۳۸۱.
- [4] Reinholde TK., Diara A.; The role of the tourism in development planning; *Department of Business Management*, 2000.
- [۵] رنجبریان ب.، زاهدی م.؛ برنامه ریزی گردشگری در سطح ملی و منطقه ای؛ ترجمه: جهاد دانشگاهی اصفهان؛ اصفهان، ۱۳۷۹.
- [۶] قادری ا.؛ «نقش گردشگری روستایی در توسعه روستایی پایدار»؛ پایان نامه دکترای تربیت مدرس، ۱۳۸۲.
- [۷] رحیمی ح.؛ جهانگردی روستایی و قلمرو آن؛ ماهنامه سیاسی اقتصادی، ش ۱۸۵-۱۸۶، ۱۳۸۱.
- [8] Sharpley J. R., Sharpley J.; Rural Tourism: An Introduction, I.T.P., London, 1997.
- [9] EC-AEIDL; "Marketing Quality Rural Tourism"; Rural Europe, European, 1997. Commission, <http://www.rural-europe.aeidl/rural-en/biblio/touris>, 1997.
- [10] Briedenhann J., Wickens E.; Tourism routes as a tool for the economic development of rural areas—vibrant hope or impossible dream? Tourism Management; <http://www.elsevier.com/locat/tourman,2004>.

عبدالرضا رکن‌الدین افتخاری و همکار _____ راهکارهای توسعه گردشگری روستایی...

[۱۱] اشتری مهرجردی ا.؛ «اکوگردشگری و پایداری: تعاریف جنبه‌ها و ویژگی‌های آن»؛ ماهنامه اجتماعی/اقتصادی جهاد، فروردین و اردیبهشت ۱۳۸۳.

[12] Holland J., Burian M., Dixey L.; Tourism in poor rural areas; Diversifying The Product and Expanding The Benefits in Rural, 2003.

[13] Reid D.; Planning for growth? Re-thinking the rural tourism opportunity; Faculty of Environmental Design and Rural Development University of Guelph, Guelph, Ontario, 2001.